

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.54>

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНІВ «МИРОВА УГОДА», «УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ», «ЗАЯВА ПРО ПРИМИРЕННЯ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Петренко Н.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID:0000-0002-9641-718X
e-mail: naturlix84@gmail.com*

Петренко Н.О. Щодо застосування термінів «мирова угода», «угода про примирення», «заява про примирення» в національному процесуальному законодавстві.

Дана стаття присвячена дослідженню питання застосування термінів «мирова угода», «угода про примирення», «заява про примирення» в процесуальному законодавстві України. Дане дослідження проведено з точки зору змісту даних термінів. При цьому, вивчена етимологічне значення кожного терміну, його походження та значення. Окрім того, вивчення теми проведено із урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Так, в ЄСПЛ також можливо застосування процедури примирення шляхом укладення сторонами справи відповідної угоди. Сама процедура та документ, який подається до суду має назву «дружнє врегулювання». Використання одного терміну до одних і тих самих правових інститутів та явищ має велике значення для праворозуміння та правозастосування. Окрім того при визначенні терміну має значення не тільки відповідність самого терміну його значенню, а і емоційне забарвлення. Саме тому, в ході дослідження зроблено висновок, що термін який застосовується в Цивільному процесуальному кодексі України та Господарському процесуальному кодексі України є недоцільним. Це пов'язано з тим, що предмет розгляду справи в суді може бути лише частиною більш масштабного конфлікту який існує між сторонами і не буде вичерпано після затвердження судом умов мирової угоди. А застосування терміну «угода про примирення», вбачається більш доцільним. Префікс «при-» у слові означає наближення, приєднання, неповноту дії чи ознаки. Тобто, термін «угода про примирення» з точки зору емоційного забарвлення та змістовного навантаження найбільше відповідає завданням досліджуваної процедури. Заява про примирення, подання якої передбачено Кодексом адміністративного судочинства України також не відповідає змісту процедури примирення в суді шляхом укладення угоди сторонами справи. Заява є видом процесуального документу в якій сторона провадження висуває свою вимогу або прохання. В свою чергу, у формі угоди фіксується домовленості, які досягнуті сторонами щодо предмету спору та інших процесуальних питань.

Ключові слова: альтернативні способи вирішення спорів, мирова угода, судовий спір, примирення, угода про примирення.

Petrenko N.O. Regarding the application of the terms «peace agreement», «agreement on conciliation», «conciliation statement» in national procedural legislation.

This article is devoted to the study of the application of the terms «peace agreement», «agreement on conciliation», «conciliation statement» in the procedural legislation of Ukraine. This study was conducted from the point of view of the content of these terms. At the same time, the etymological meaning of each term, its origin and meaning was studied. In addition, the study of the topic was carried out taking into account the provisions of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights. Thus, in the ECtHR, it is also possible to apply the conciliation procedure through the conclusion of a relevant

agreement by the parties to the case. The procedure itself and the document submitted to the court is called «friendly settlement». The use of the same term for the same legal institutions and phenomena is of great importance for legal understanding and law enforcement. In addition, when defining a term, not only the correspondence of the term itself to its meaning is important, but also the emotional coloring. That is why, in the course of the study, it was concluded that the term used in the Civil Procedure Code of Ukraine and the Economic Procedure Code of Ukraine is inappropriate. This is due to the fact that the subject matter of the case in court can only be part of a larger conflict that exists between the parties and will not be exhausted after the court approves the terms of the settlement agreement. And the use of the term «agreement on conciliation» is considered more appropriate. The prefix «pri-» in the word means approximation, joining, incomplete action or sign. That is, the term «agreement on conciliation» from the point of view of emotional coloring and meaningful content most corresponds to the tasks of the procedure under study. The application for conciliation, the submission of which is provided for by the Code of Administrative Procedure of Ukraine, also does not correspond to the content of the procedure of conciliation in court through the conclusion of an agreement by the parties to the case. A statement is a type of procedural document in which a party to the proceedings makes a claim or request. In turn, the agreements reached by the parties regarding the subject of the dispute and other procedural issues are recorded in the form of the agreement.

Key words: alternative dispute resolution, the settlement agreement, litigation, reconciliation, agreement on conciliation.

Постановка проблеми. Правова природа та місце мирової угоди в національній правовій системі являються предметом дослідження в наукових колах. Проте сама термінологія, яка використовується в процесі примирення сторін судової справи не була предметом наукових інтересів. Однак, вивчення доцільності та правильності використання того чи іншого терміну має важливе значення. Це пов'язано не тільки із практикою правозастосування, а і з розумінням цього терміну в суспільстві, а саме людьми які безпосередньо є учасниками конфліктів та сторонами примирення. Окремо актуальність даної теми обґрунтовується посиленням сприяння з боку держави розвитку альтернативних способів вирішення спорів, до яких можна віднести і мирову угоду яка укладається сторонами в судовому процесі.

Стан дослідження. Правова природа мирової угоди в різних процесуальних законодавствах була та залишається предметом наукового дослідження Бортнік О.Г., Згама А.О., Штефан М.Й. та інші. Зміст та форма мирової угоди вивчаються Бортнік О.Г., Давиденко Д.Л. та інші. Проте питання термінології, яка використовується в процедурі укладення угоди за результатами досягнення сторонами примирення в судовому процесі не є предметом ґрунтовного наукового дослідження.

Тому метою даної статті є з'ясування змісту термінів «мирова угода», «угода про примирення», «заява про примирення» та обґрунтування впровадження єдиного терміну у всіх процесуальних законодавчих актах.

Виклад основного матеріалу. Інститут мирного врегулювання спорів шляхом досягнення домовленостей щодо предмету спору міститься у всіх процесуальних законодавчих актах. Так, відповідно до ч. 7 ст. 46 ГПК України та ч. 7 ст. 49 ЦПК України сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу. Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою. Щодо адміністративного судочинства, то ч. 5 ст. 47 КАС України закріплено, що сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі. При цьому ч. 3 ст. 190 КАС України врегульовано, що умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Заява про примирення сторін може бути викладена у формі єдиного документа, підписаного сторонами, або у формі окремих документів. Так, вбачається, що КАС України не містить терміну мирова угода, а передбачає примирення шляхом подання до суду спільної або окремої заяви сторін. Подібна термінологічна різниця науковцями критикується, оскільки «мирова угода» виступає найбільш наближеним аналогом «примирення» в адміністративному судочинстві, сутність та призначення яких однакова [1, с. 391]. При цьому, досліджуючи примирення сторін в адміністративному процесі, О.Д. Сидельников зазначає, що інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві є складним правовим явищем, зміст якого складають три основні категорії: процедура примирення – як добровільна, конфіденційна та

законна діяльність учасників адміністративного спору, спрямована на його мирне врегулювання з формальним закріпленням досягнутих домовленостей і наданням їм юридично-обов'язкового значення; мирова угода – як письмовий процесуальний договір, в якому на основі вільного волевиявлення та взаємних поступок сторони встановлюють умови повного або часткового врегулювання спору між ними, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі [2, с. 14].

КПК України також надає право потерпілому примиритися з підозрюваним, обвинуваченим на всіх стадіях кримінального провадження і укласти угоду про примирення (ч. 4 ст. 56 КПК України).

Стаття 39 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також надає право сторонам судового провадження дружнього врегулювання спор на будь-якій його стадії [3]. При цьому ні сама Конвенція, ні Регламент Європейського суду з прав людини не містить вимог до форми та змісту документа який подається до суду на підтвердження досягнення згоди між сторонами. Показовою в даному випадку є саме судова практика ЄСПЛ. Так, у справі Хуттен-Чапску проти Польщі, яка була передана на розгляд Великої Палати ЄСПЛ за процедурою пілотного розгляду рішенням від 28.04.2008 року була взята до уваги досягнення угоди про дружнє врегулювання (friendly-settlement agreement) та способи забезпечення дотримання зобов'язань [4]. При цьому ЄСПЛ приймає рішення про вилучення заяви з реєстру (ч. 3 ст. 39 Конвенції). При розгляді досліджуваної справи суду був наданий документ який мав назву «Friendly settlement». Як зазначив С.К. Бурма переклад терміну “friendly settlement” із англійської та французької мов аутентичних текстів українською мовою як «дружнє врегулювання» найбільш точно передає семантичне значення й сутність указанного виду примирливої процедури [5, с. 170].

Що стосується законодавства про адміністративні правопорушення та безпосередньо Кодексу України про адміністративні правопорушення, то норми про примирення сторін шляхом укладення мирової угоди чи подання відповідної заяви в суді відсутні.

Тобто сторони судової справи можуть примиритися самостійно або шляхом застосування примирних процедур. А для завершення судової справи викласти свої домовленості у формі визначеній відповідним процесуальним законодавством.

Таким чином, майже у всіх судових процесах сторони мають можливість врегулювати, раніше переданий ними спір на розгляд суду, самостійно та оформити свої домовленості у формі спільного документа. ЦПК України та ГПК України передбачають, що таким документом є мирова угода, КАС України закріплює подання сторонами спільної або окремих заяв, КПК України надає сторонам право на укладання угоди про примирення, а Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод взагалі говорить про дружнє врегулювання без конкретизації документа яким сторони мають оформити свої домовленості. Отже, чинне законодавство, не має термінологічної єдності у питанні того документу, який подається до суду в результаті примирення сторін.

Використання одного терміну до одних і тих самих правових інститутів та явищ має велике значення для праворозуміння та правозастосування. Мова права виступає універсальним засобом комунікації у системі юриспруденції. Однак вона є частиною національної мови і має чітко їй відповідати, оскільки вона використовується лише у певному середовищі з метою належного врегулювання певного кола суспільних відносин [6, с. 7]. При цьому, терміни які застосовуються до одного і того ж правового явища, мають бути одноманітні в різних законодавчих актах. Проте наведене не спостерігається при використанні терміну «мирна угода», «угода про примирення», «заява про примирення».

Так, словник української мови тлумачить слово «мир» як відсутність незгоди, ворожнечі, сварок; згода [7]. Таким чином, виходячи із етимології слова «мир», укладення мирової угоди сторонами судового спору передбачає досягнення ними згоди, усунення обставин, які стали підставою для ворожнечі та сварок. Проте, предмет розгляду справи в суді може бути лише частиною більш масштабного конфлікту який існує між сторонами і не буде вичерпано після затвердження судом умов мирової угоди. Доцільним в даному випадку є дослідження М.І. Любченко, який узагальнюючі ознаки юридичних термінів виділяє емоційну нейтральність юридичного терміна, яка полягає в тому, що в ньому немає емоційної забарвленості, експресивності. Юридичний термін – це елемент мови права, який характеризується офіційно-діловим стилем викладу [8, с. 56]. Отже, згода в межах судової справи за результатами якої сторони укладають угоду, що передають в подальшому на затвердження суду, не завжди може бути досягненням між ними миру. Таким чином, вбачається, що застосування терміну «мирна угода» є недоцільним, оскільки не відповідає його

змісту. Окрім того, використання саме цього терміну може призвести до супротиву сторін, якщо вони не досягли згоди в усіх питаннях власного конфлікту, а укладення угоди є лише з одних етапів застосування альтернативних способів вирішення спорів.

В свою чергу, застосування терміну «угода про примирення», вбачається більш доцільним у зв'язку з наступним. Префікс «при-» у слові означає наближення, приєднання, неповноту дії чи ознаки. Обґрунтовуючи дану позицію актуальною вбачається точка зору М. Ткаченко, яка зауважує, що частина спорів лежить у правовій площині, коли необхідно знайти юридичний механізм ліквідації першопричин спору та його наслідків. Однак не варто не брати до уваги, що інша частина спорів може виникати внаслідок перевтоми, роздратування, інших емоційних проявів і навіть психоневрологічних захворювань суб'єктів цивільних відносин [9, с. 51-52]. Істотною ознакою правового конфлікту є юридичний факт, завдяки якому між сторонами, що мають гострі протиріччя та різноспрямовані інтереси та потреби, виникають правові відносини, а його учасники набувають взаємних прав та обов'язків. Наявність юридичного факту «перетворюють» конфлікт із побутового, економічного, політичного в правовий [10, с. 54]. Більшість правових конфліктів, які виникають між людьми в цивільно-правовій та господарсько-правовій сфері мають емоційну складову. При цьому, залагодження суперечки в суді, в тому числі шляхом укладення мирової угоди, забезпечують врегулювання саме правової складової конфлікту. У справах, які розглядаються за правилами адміністративного судочинства також не можна виключати емоційну складову. Це вбачається із завдання адміністративного судочинства закріпленого ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України - справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Окрім того, спори людини з органом державної влади, місцевого самоврядування є достатньо емоційними як з точки зору людини, так і з точки зору представника відповідного органу.

Тобто те, що стосується міжособистісних відносин сторін спору, то укладення мирової угоди та подальше її затвердження судом не передбачає досягнення миру щодо всіх питань конфлікту. Це може бути лише одним із етапів застосування альтернативних способів вирішення спорів або вирішенням лише правової складової конфлікту, який існує між сторонами. Таким чином, наближення до порозуміння, приближення до миру найбільш повно відображають суть досліджуваної процедури. Тому застосування терміну «угода про примирення» вбачається більш коректним та таким, що відповідає змісту мирової угоди.

Що стосується заяви про примирення, то застосування такої форми примирної процедури в адміністративному судочинстві також є недоцільним. Так, заява є видом процесуального документу в якій сторона провадження висуває свою вимогу або прохання. Наприклад позовна заява, заява про забезпечення позову, заява про виклик свідка. В свою чергу у формі угоди фіксується домовленості, які досягнуті сторонами щодо предмету спору та інших процесуальних питань. Аналогічної позиції дотримується О.Д. Сидельников, вивчаючи інститут примирення в судовому процесі. Так, він зазначає про необхідність закріплення в КАС письмової форми мирової угоди [2, с. 16].

Таким чином, вбачається, що в адміністративному судочинстві не вірно використовувати заяву про примирення як з точки зору форми узгодження сторонами своїх позицій, так і з точки зору змісту.

Висновки. Уніфікація норм, які регулюють питання укладання мирових угод в процесуальному законодавстві сприятимуть як одноманітній правозастосовній практиці, так і правильному сприйняттю процедури укладення угоди про примирення в праворозумінні людей, які є сторонами конфлікту та передали його на вирішення до суду. Саме тому, із урахуванням проведеного дослідження, вивчення особливостей процедури досягнення згоди сторонами щодо предмету спору в судовому процесі, необхідність відповідності змісту терміну його назви із урахуванням емоційної складової, більш доцільним є застосування терміну «угода про примирення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалів М.В., Гаврильців М.Т., Стахура І.Б. Адміністративне судочинство: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 596 с.
2. Сидельников О.Д. Інститут примирення сторін в адміністративному процесі. Автореферат

- дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук спец. 12.00.07. 21 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/AVTOREF_2017/Sydielnikov_2017.pdf.
3. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
  4. Рішення у справі Хуттен-Чапску проти Польщі від 28.04.2008 по заяві № 35014/97 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%22itemid%22:\[%22001-86137%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%22itemid%22:[%22001-86137%22]).
  5. Бурма С.К. Співвідношення понять «примирливі процедури» і «дружнє врегулювання» у міжнародному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 32. Т. 3. С. 168–171.
  6. Лазарєв В.В. Особливості використання юридичної термінології у країнах Європейського Союзу. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2021. № 3 (17). С. 4–8. URL: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.241513>.
  7. Словник української мови, 1970–1980 р. URL: <https://sum.in.ua/s/муг>.
  8. Любченко М.І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Видавництво прав людини», 2015. 280 с.
  9. Ткаченко М. Мiroва угода як складова частина переговорного процесу: матеріальні та процесуальні основи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 51–55.
  10. Лихолат І.П. Правові конфлікти та правові спори диференціація понять і особливості їх вживання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С 52–55.